

## ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ НАУКИ

Наприкінці травня цього року в ЦНБ відбувся семінар для завідуючих бібліотеками академічних науково-дослідних установ. Тема – ‘Інформаційно-бібліотечне забезпечення потреб науки і завдання бібліотек’.

У семінарі взяли участь представники книгозбірень з 14 міст республіки. На порядку денному стояли питання про подальший розвиток бібліотек, нестабільність книговидавничої справи, системи книгопостачання, йшлося про втрату зв'язків з інформаційними центрами та книготорговельними організаціями колишнього Союзу, скорочення валютних асигнувань.

Вів семінар директор ЦНБ член-кореспондент АН України О.С.Онищенко. Він наголосив на необхідності міжвідомчої координації і кооперації роботи книгозбірень різних систем і відомств, на раціональному використанні ресурсних можливостей ЦНБ і мережі академічних бібліотек як єдиної бібліотечно-інформаційної системи.

Інформаційну ситуацію в країні висвітлив у своєму вступному слові голова Інформаційно-бібліотечної ради АН України академік В.В.Немошкаленко. Як підкреслив виступаючий, освоєння нових інформаційних технологій, активізація робіт, спрямованих на створення єдиної АС інформаційного забезпечення наукових досліджень, максимальне використання бібліотеками всіх ресурсів на всіх рівнях, матеріально-технічне і кадрове забезпечення інформаційної системи, є важливими факторами введення мережі академічних бібліотек в єдиний інформаційний простір. Інформаційна діяльність бібліотек і органів НТІ науково-дослідних установ, – зазначив В.В.Немошкаленко, – повинна стимулювати генерацію нової інформації, нових ідей і підходів.

Стан і перспективи оптимізації використання інформаційно-бібліотечних ресурсів АН України охарактеризувала в своїй доповіді вчений секретар Інформаційно-бібліотечної ради АН України А.А.Свобода. Вона відзначила, що академічні бібліотеки переживають ті самі труднощі, що й всі бібліотеки республіки. Проте співробітники більшості з них розширюють форми книгообміну, налагоджують

контакти із спорідненими установами зарубіжних країн, дедалі більше посилюють свої аналітичні функції, щоб максимально використовувати інформаційні ресурси всієї системи бібліотек. У ряді бібліотек продовжується комплекс робіт з метою запровадження комп'ютерних технологій, створення автоматизованих баз даних, електронних каталогів.

Як першочергові, доповідка запропонувала вирішити перед бібліотеками такі завдання активізувати роботи, спрямовані на створення єдиної автоматизованої системи інформаційного забезпечення науково-дослідних робіт; забезпечення діяльності бібліотек та інших інформаційних підрозділів установ Академії як єдиної інформаційно-документальної бази НДР; підготовку бібліотечних ресурсів до введення в загальний обіг; забезпечення виходу на користування зовнішніми ресурсами всіх рівнів. А.А.Свобода наголосила на необхідності активізації роботи з метою професійної підготовки кадрів, організації системи безперервної освіти. Спеціаліст нової формації повинен, – відзначили присутні, – вміти поєднувати функції інформаційного посередника і фахівця по базах даних, розумітися в галузі специфічних фондів, вміти здійснювати інформаційний аналіз.

Підкреслювалося, що інформатизація, як пріоритетний напрям, потребуватиме структурних перетворень у системі інформаційних підрозділів інститутів, надання їм нового статусу.

Про можливість виходу на зарубіжні банки даних, про роль ЦНБ як організатора доступу до інформаційних мереж Західної Європи і Північної Америки, перспективи розвитку комп'ютерної мережі академічних бібліотек розповіли заступник директора ЦНБ з наукової роботи О.В.Васильєв та науковий співробітник бібліотеки В.Г.Яблоновська.

Начальник відділу бібліотек Міністерства культури України В.Д.Навроцька поінформувала присутніх про міждержавне співробітництво в галузі науково-технічної та економічної інформації, про розробку державного бібліотечного законодавства, детально спинилась на проблемах книгопостачання, забезпечення бібліотек обов'язковим примірником, повідомила про видання бібліотечної серії художньої літератури.

Жваві, конструктивні розмови і дискусії точилися з проблем формування фондів і бібліотечно-інфор-

маційного обслуговування. Завідуюча відділом комплектування вітчизняної літератури ЦНБ ЛПКарпова ("Круглий стіл" з питань формування та збереження бібліотечних фондів) схарактеризувала існуючу ситуацію на книжковому ринку, проблеми книговидання та книгозабезпечення бібліотек. Значне скорочення тиражів наукової літератури, припинення надходжень обов'язкових примірників, складності з переведенням коштів у країни СНД, відсутність валютних асигнувань призвели до збіднення бібліотечних фондів, — зауважила виступаюча, — тому належить раціонально використовувати ресурси усіх бібліотек, вивчати ринок інформаційних послуг державних організацій, комерційних структур та посередницьких організацій, налагоджувати з ними зв'язки, укладати контракти та угоди, щоб ліквідувати дефіцит літератури та інформації.

На думку учасників семінару, треба створити державну систему книгозабезпечення бібліотек, яка передбачала б: запровадження системи обов'язкового примірника для наукових бібліотек; видання першого тиража тієї чи іншої назви, враховуючи потреби бібліотек; звільнення від оподаткування літератури, виданої цільовим призначенням для бібліотек; розробку нормативно-правової документації, яка регламентує взаємодію видавництва, книготорговельних установ, бібліотек.

Особливий інтерес в учасників "Круглого столу" викликали виступи завідуючої бібліотекою Науково-дослідного інституту експериментальної патології та онкології ім.Р.Є.Кавецького АН України П.М.Шкатули про залучення вчених та спеціалістів до формування книжкових фондів, налагодження зв'язків із зарубіжними громадськими об'єднаннями і благодійними товариствами; завідуючої бібліотекою Інституту фізики Л.Ф.Джур про одержання сигнальної інформації шляхом електронної пошти через фірму "Alerts" (Амстердам); завідуючої бібліотекою Інституту фізики напівпровідників АН України Ю.М.Федоренко про бібліотеку американського оптичного товариства, яка нараховує 367 томів матеріалів конференцій.

Позитивну оцінку було дано виставці видавництва "Springer" завідуючої бібліотекою Інституту біохімії В.В.Редіною. Науковці та спеціалісти науково-дослідних установ, які відвідали її, змогли одержати чимало нової інформації.

Учасники цього "Круглого столу" дійшли такого висновку: направляти інформацію про зарубіжну літературу, що надходить до бібліотек децентралізовано по лінії міжнародних контактів, до ЦНБ для

відображення в зведеному каталозі іноземної літератури; здійснювати централізоване комплектування новоутворених бібліотек через ЦНБ; чітко організувати власні фонди неопублікованих матеріалів (звіти за завершеними науково-дослідними роботами та дослідно-конструкторськими розробками, препринти, депоновані рукописи, неопубліковані переклади, малотиражні джерела інформації); відновити книгообмінні зв'язки між інститутами спорідненого профілю країн СНД та іншими зарубіжними партнерами.

На засіданні "Круглого столу" з питань бібліотечно-інформаційного обслуговування йшлося про розвиток національної системи обслуговування читачів по МБА, про створення фінансового потенціалу для її виходу на зарубіжжя (повідомлення А.І.Невольниченко, завідуючої сектором МБА ЦНБ). Бібліотека в умовах госпрозрахунку, можливості запровадження платних інформаційних послуг, пошук замовників, реклама бібліотеки, вартість послуг та їх економічна доцільність — основні аспекти виступів завідуючої довідково-бібліографічним відділом ЦНБ Г.О.Ритової та завідуючої сектором цього відділу М.А.Чиж.

На традиційні питання, що стосуються оснащення бібліотеки читально-копіювальною технікою, її технічних характеристик і можливостей, відповів О.В.Васильєв.

Про об'єднання зусиль, спрямованих на ресурсне взаемвикористання, обмін інформацією про іноземні видання децентралізованого надходження, йшлося у виступі В.В.Редіної, О.А.Акімова (завідуюча бібліотекою Інституту біології південних морів АН України) звернула увагу присутніх на нагальну потребу в розробці довідника з бібліотечних ресурсів АН України, який став би чітким орієнтиром у справі книгообміну, формуванні фондів нових бібліотек, в інформаційно-бібліотечному забезпеченні науковців, у поглибленій розробці бібліографічних видань за проблематикою досліджень АН України. Так, широко застосовується в бібліотечній довідник Товариства європейських інститутів, що досліджують проблеми моря.

Про досвід роботи з організації та використання головної довідкової картотеки розповіла завідувача бібліотекою Інституту електрозварювання ім.Є.О.Патона Д.С.Пшеничникова. ГДК, що створювалась протягом багатьох років, дозволяє здійснювати багатоаспектний інформаційний пошук, — зауважила доповідачка, — забезпечує розробку бібліографічних видань, книжкових виставок, приурочених до заходів міжнародного рівня, здійснюваних Інститутом, стала невід'ємною частиною

створюваної автоматизованої інформаційної системи.

Не можна не погодитись із завідуючою бібліотекою Інституту народознавства В.М.Яблонського (м. Львів), що і в бібліотеці, де працює всього один штатний працівник, можна вести серйозну дослідницьку роботу, спрямовану на вивчення і введення у науковий обіг, пропаганду бібліотеки. З фондів книгозбірні цієї установи неодноразово організовувались книжкові виставки, що експонувалися за кордоном. До виставок

готуються змістовні, яскраві буклети і каталоги. Матеріали, зібрані цією бібліотекою, було використано під час підготовки книги "Ти славен, Львово! Нарис історії міста в XIII–XX століттях", виданої українсько-канадським підприємством "Гроно".

Учасники семінару висловили думку про практичну користь таких дискусій і подальшу необхідність постійного обміну досвідом своєї роботи інтенсивнішої взаємодії між усіма бібліотеками.

Л.Й.Костенко

## ІНФОРМАЦІЙНО–КОМУНІКАТИВНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК АН УКРАЇНИ

Проблема створення нових засобів інформаційних комунікацій, актуальна системи для академічних бібліотек (ЦНБ – головний орган системи, Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника і близько 100 бібліотек науково–дослідних установ АН України). Її сукупний фонд нараховує понад 20 млн. документів. Щорічно він збільшується на 0,5 млн. од. зб. Інформаційними ресурсами бібліотек АН України користується більш як 120 тис. абонентів. Їм протягом року видається понад 9 млн. першоджерел і надається 200 тис. усних довідок. Однак система академічних бібліотек, яка має значний ресурсний потенціал, не оперативна щодо надання документів (зарубіжні вчені отримують інформацію в 10–20 разів швидше). Правди ніде діти традиційні методи і засоби інформаційної роботи бібліотек практично виключають можливість доступу науковців України до зовнішніх інформаційних ресурсів.

Для досягнення якісно нового рівня реалізації комунікативної функції бібліотек необхідно створення інформаційно–комунікативних ресурсів. Йдеться про систему комунікативно–орієнтованих баз даних і знань, інтегровану з довідково–бібліографічним апаратом [1].

Концепція створення інформаційно–комунікативних ресурсів передбачає централізоване їх формування в головній бібліотеці системи. Йдеться про створення в ЦНБ:

1) банку світової наукової інформації на компактних оптичних дисках;

2) створення програми зведеного електронного каталога головних бібліотек державних і відомчих бібліотечних мереж України;

3) формування комунікативно–орієнтованих баз знань

про предметні галузі споживачів документальної наукової інформації.

Необхідність вирішення першого з цих завдань пояснюється такими чинниками. Відомо, що в розвинутих країнах результати аналітико–синтетичної переробки документальної інформації фіксуються, здебільшого на компактних оптичних дисках. Їх величезна ємність (на один диск можна записати текст 1000 книжок, кожна з яких має 100 сторінок) і порівняно низька вартість (1000 доларів за один диск) дадуть змогу ЦНБ зібрати практично всю бібліографічну інформацію про світовий документальний потік. Її багатоаспектне використання (пошук безпосередньо в Бібліотеці, передача фрагментів баз даних заінтересованим організаціям тощо) забезпечить кардинальне підвищення повноти і оперативності задоволення інформаційних потреб абонентів.

Сьогодні в інформаційній роботі Бібліотеки вже використовуються перші бази даних на компактних оптичних дисках: продукція Інституту наукової інформації (США) – "Science Citation Index" (покажчики наукового цитування). Ці покажчики розкривають зміст 3500 найбільш інформативних журналів світового репертуару і дозволяють проводити різнопланові бібліометричні та наукометричні дослідження [2]. Несприятлива ситуація з валютними асигнуваннями, на жаль, гальмує цю роботу.

Для формування зведеного електронного каталога обираються бібліотеки, фонди яких взаємодоповнюють один одного. Завдяки цьому даний електронний каталог розкриватиме основні інформаційні ресурси бібліотечної системи України. Його можна вважати національним зведеним каталогом. Він дасть змогу абонентам, які виявили в банках даних на компактних оптичних